

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ

У статті розглядаються основні дидактичні напрямки, механізми, засоби та способи фінансового виховання учнів спрямованих на становлення і розвиток якостей особистості на основі економічних знань, навичок, умінь, моральних цінностей та історичного світового досвіду.

Ключові слова: фінансове виховання учнів, завдання фінансового виховання, принципи фінансового виховання, система фінансового виховання.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає нелегкі часи. Головна біда населення країни, полягає в патологічній нестачі коштів. А вона в свою чергу неминуха тому, що ми кожен день допускаємо однакові помилки, дивуючись, від чого ж їх не вистачає. Соціально-економічна втягнула у ці відносини і підлітків. У них з'являються захисні реакції у відповідь, проблемні ситуації, які пов'язані з матеріальними потребами.

Проте варто пам'ятати, що сьогодні це всього лише школярі, а завтра вони будуть професіоналами в певній сфері або стануть приватними бізнесменами. Тому, чим раніше прищепити їм зацікавленість в управлінні своїми коштами, тим швидше з'явиться бажання зробити вищим рівень свого становища і створити повноцінне життя, кар'єру і сім'ю. З огляду на потреби дітей і підлітків в отриманні знань, сьогодні в школах особлива увага приділяється фінансовому вихованню учнів.

Сучасні підлітки бажають працювати і отримувати за це гроші, їм подачки та кредити зовсім не потрібні. Набуття гідного рівня життя і власного місця в житті, часто супроводжується неправильним уявленням шляхів заробітку незаконними засобами. Тому так важливо направити дитину на правильний життєвий шлях, і фінансове виховання є саме таким дороговказом у її житті. Пробіл у фінансовому вихованні може коштувати дуже дорого, особливо сьогодні, коли фінансовий сектор стрімко розвивається, проникаючи в різні сфери життя.

Метою статті є ознайомлення з основними дидактичними векторами фінансового виховання учнів як основи формування соціально та економічно активної особистості.

Результати теоретичного дослідження. Сьогодні фінансове виховання учнів привертає увагу не лише батьків та вчителів, але й урядовців. Проте, на жаль, у науковій літературі питання фінансового виховання не розглядається. Є лише окремі статті присвячені формуванню фінансової грамотності учнів, що є складовою фінансового виховання. Наукові дослідження, в основному, присвячені більш широкому аспекту виховної роботи – економічному вихованню.

Аналіз результатів дослідження. Фінансове виховання як система поглядів, переконань, мотивів поведінки постійно коригується новим знанням, новими життєвими обставинами, зразками поведінки, системою цінностей. Воно виступає як мотив до дії, вчинку, діяльності відповідно до засвоєних принципів (отриманих в системі освіти або наданими «вулицею») [1]. Саме це слід враховувати при проектуванні моделі фінансової освіти школярів, налаштованої на навчання, виховання і розвиток молодої людини.

У сучасних умовах потреба в економічних знаннях, в оволодінні ключовими соціально-економічними компетенціями, в соціально-психологічній підготовці підростаючого покоління зростає настільки, що її ігнорування загальноосвітніми закладами просто неприпустимо. Варто відмітити, що саме фінансове виховання спільно з навчанням бере участь у вирішенні проблеми розвитку потреб людей в матеріальній та духовній сферах, придбання ними корисних навичок і звичок, вміння приймати рішення, виховання почуття відповідальності за наслідки цих рішень, розуміння і дбайливого ставлення до навколишнього світу, а також визначення свого місця в житті [3].

Метою фінансового виховання учнів є: становлення і розвиток якостей особистості на основі економічних знань, навичок, умінь, моральних цінностей та історичного світового досвіду та досвіду України через діяльнісне ставлення до навколишнього світу, до людей, до себе, спрямоване на формування активної життєвої позиції [4].

Система фінансового виховання покликана забезпечити:

– формування готовності і здатності особистості виконувати систему економічних і соціальних ролей;

– долучення до основ економічної науки, національної економіки та світової економіки для розвитку економічних знань;

– виховання: дбайливого ставлення до оточення; культури поведінки учнів як споживачів;

- формування у дітей, підлітків і молоді культури світу і міжособистісних відносин;
- різнобічний і своєчасний розвиток дітей, підлітків та молоді, їх творчих здібностей, формування навичок самоосвіти, самореалізацію особистості;
- формування у дітей, підлітків і молоді цілісного світорозуміння і сучасного науково-економічного світогляду, розвиток культури міжетнічних відносин;
- розвиток суб'єктності, ініціативності та самостійності у виконанні позитивної соціальної ролі;
- формування особистості, спрямованої на вдосконалення суспільства, в якому вона живе, вміє протидіяти асоціальною процесам;
- розвиток комунікативних навичок і формування толерантного ставлення до людей іншої національності та віросповідання;
- засвоєння понять, що визначають управління собою (своїм здоров'ям, емоційно-вольовою сферою, творчим самовдосконаленням);
- екологічне виховання, яке формує дбайливе ставлення населення до природи [1].

Фінансове виховання здійснюється протягом тривалого періоду на основі принципу «від простого до складного», в процесі багаторазового повторення і закріплення, спрямованого на практичне застосування знань і навичок. Щоб здійснювати позитивний і довгостроковий вплив на учнів, навчання фінансової грамотності має бути заснованим на сучасних і зрозумілих прикладах з реальної практики з урахуванням тенденцій і змін, що відбуваються у фінансовій сфері. Тому формувати виважене ставлення до власних фінансів необхідно починати якомога раніше. У початковій школі в цьому допоможуть курси за вибором «Початки економіки» (для учнів 1–4-х класів), «Цікава економіка» (для учнів 2–4-х класів), «Економіка для молодших школярів», «Економіка родини» (для учнів 3–4-х класів). Для учнів середньої школи можна використовувати такі економічні курси за вибором та факультативи: «Ділова активність» (для учнів 8-го або 9-го класу), «Основи сімейного господарювання» (для учнів 7–9-х класів), «Подорож у світ економіки» (для учнів 5–6-х класів), «Життєва економіка» (для учнів 5–11-х класів), «Фінансове виховання» (для учнів 8-го класу), «Кластерна економіка», «Основи податкових знань» (для учнів 9-го класу). Для поглиблення і розширення змісту профільних предметів або забезпечення профільної прикладної і початкової професійної спеціалізації навчання в старшій школі пропонуються курси за вибором, які враховують інтереси, здібності та життєві плани учнів, з одного боку, і відповідають профілю школи, з іншого. До варіативної частини профільної школи віднесено такі економічні курси: «Основи підприємницької діяльності», «Власна справа», «Основи менеджменту», «Основи інтелектуальної власності», «Основи споживчих знань», «Цікава економіка», «Глобалізація», «Я – клієнт банку», «Клієнт банку», «Основи казначейської справи». Особливу роль у формуванні фінансової компетенції відіграє курс за вибором «Фінансова грамотність», підготовлений Університетом банківської справи Національного Банку України, мета якого – ознайомити учнів 10-х класів з сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвивати в них навички використання таких продуктів, а також вміння планувати власне фінансове майбутнє.

Фінансове виховання в школі здійснюється на уроках економіки, які забезпечують засвоєння дітьми основних економічних категорій і опановують вміння орієнтуватися в головних питаннях економічного життя країни. Особливе значення в фінансовому вихованні школярів набуває спеціальне вивчення ними загальних питань фіскальної та монетарної політики країни, уміння читати і аналізувати таблиці, графіки, діаграми. Тому фінансове виховання вимагає гармонійної взаємодії між сучасними знаннями і хорошою практичною підготовкою, тобто «тісніше пов'язати їх з вимогами життя». Активне включення учнів в економічну діяльність: певною мірою це здійснюється в процесі навчання (виконання вправ, вирішення практичних завдань). Але головне – практичне включення учнів в економічне життя в процесі суспільно корисної діяльності. У діяльності класного керівника фінансове виховання здійснюється в результаті прямої участі дітей в суспільно корисній праці і збереженні суспільних багатств.

Виховне значення факультативів з економіки багатогранне. Знання закономірностей розвитку суспільства формує світогляд, свідоме ставлення до вибору професії, показує необхідність активної творчої роботи кожного члена суспільства в ім'я зміцнення економічної могутності нашої країни.

Фінансове виховання доцільно продовжувати і у позаурочний час. Заняття гуртка «Юний економіст» допоможе школярам пізнавати як теорію, так і практику підприємницької діяльності, що дозволить їм сформувати фінансові компетенції.

Так само як робота гуртків формуванню фінансових знань сприяють: організація бесід, диспутів, зборів; лекції про необхідність правильного ставлення до фінансів та матеріальних цінностей; проведення вікторин, семінарів; виставок; конкурс за дбайливе ставлення до книг, підручників тощо [2].

У системі фінансового виховання школярів велике значення мають виробничі екскурсії, зустрічі з працівниками фінансових установ, зокрема, банків, керівниками зразкових підприємств і господарств, представниками орендних бригад, приватними підприємцями. Зміст цих форм фінансового виховання ретельно планується з метою послідовного систематичного ознайомлення школярів з актуальними фінансовими проблемами, зразковим веденням справи [5].

Підвищення ефективності фінансового виховання в позаурочний час у більшій мірі залежить від узгоджених дій школи, сім'ї, громадськості. Очевидним є той факт, що, якщо виховання в школі не підкріплюється участю батьків у цьому процесі, то ефективність формування тих чи інших якостей різко знижується [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансове виховання підростаючого покоління є цінне економічне благо, яке слід постійно відтворювати, нарощувати і удосконалювати в будь-яких формах і будь-якими способами. Сучасна школа з її педагогічними і технологічними можливостями здатна забезпечити цей процес.

Використані джерела

1. Блискавка О. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс] / О. Блискавка, А. Зеленцова. – Режим доступу : <http://ua.for-ua.com/economics/.../131317.html>.
2. Кізіма Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №2. – С. 64–71.
3. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого [Електронний ресурс] / А. Климчук. – Режим доступу: <http://www.business-territory.com/.../finansova-group>.
4. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Б. Приходько // Вісник Національного банку України. – Київ, 2014. – № 2 (216). – С. 11–16.
5. Юрій С. І. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій / С. І. Юрій, Т. О. Кізіма // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 16–25.

Bulavenko S. D.

DIDACTIC BASICS OF THE STUDENTS' FINANCIAL LITERACY FORMATION

The article deals with the main didactic fields, mechanisms, means and methods of financial education of students aimed at the formation and development of personal qualities based on economic knowledge, skills, abilities, moral values and historical world experience. In modern conditions, the need for economic knowledge, for mastery of key socio-economic competencies, for the socio-psychological preparation of the younger generation has grown so much that its ignoring of general educational institutions is simply unacceptable.

Financial education together with the general one take part in solving the problem of developing the people needs in the material and spiritual spheres, in acquiring useful skills and habits, in ability to make decisions, in raising a sense of responsibility for the consequences of these decisions, in understanding and careful attitude towards the world, as well as determining their own places in life.

The aim of students' financial education is the formation and development of personality traits on the basis of economic knowledge, skills, abilities, moral values and historical world experience and experience of Ukraine through the proactive attitude towards the whole world, to people, towards themselves, aimed at forming an active life position.

Financial education at school is carried out at the economics classes, which ensure that children learn the main economic categories and master the ability to navigate the main issues of the country's economic life. It is worth continuing it at extra time. The financial education of the younger generation is a valuable economic benefit that should be continually reproduced, augmented and improved in any form or by any means. A modern school with its pedagogical and technological capabilities can provide this process.

Key words: *students' financial education, tasks of financial education, principles of financial education, system of financial education.*

Стаття надійшла до редакції 23.11.2017 р.